

### **Лекція 3.1. Принципи олімпійського руху**

#### **План:**

1. Основні принципи, структура і функціонування олімпійського спорту
2. Основні принципи олімпійського спорту.
3. Характеристика загальної структури міжнародної олімпійської системи. Олімпійська хартія – основний правовий документ олімпійського спорту.
4. Олімпійські конгреси.

**1. Основні принципи, структура і функціонування олімпійського спорту.** Олімпійський спорт – це не просто система міжнародних змагань, а складно організована глобальна інституція, яка поєднує в собі елементи права, моралі, дипломатії та культурної політики. Його функціонування ґрунтується на чітко визначених принципах, закріплених у Олімпійській хартії, та ієрархічній структурі, яка охоплює три ключові рівні: міжнародний (МОК), континентальний (асоціації національних олімпійських комітетів) та національний (національні олімпійські комітети та міжнародні федерації з видів спорту). Ця система дозволяє координувати діяльність тисяч організацій у понад 200 країнах, забезпечуючи єдність правил, справедливість змагань і збереження ідеалів, започаткованих П'єром де Кубертенем. Однак на практиці олімпійський рух постійно стикається з викликами: від політизації та комерціалізації до криз довіри, пов'язаних із корупцією та допінгом. Тому розуміння основних принципів, структури та механізмів управління є необхідною умовою для критичного аналізу сучасного спорту як соціального інституту.

**2. Основні принципи олімпійського спорту.** Серцевиною олімпійського спорту є набір фундаментальних принципів, які визначають його ідентичність. До них належать:

– Аполітичність – спорт має бути незалежним від політичних, релігійних чи економічних інтересів. Хоча на практиці цей принцип часто порушується (бойкоти, санкції, використання ігор для пропаганди), він залишається моральним орієнтиром.

– Недискримінація – участь у змаганнях відкрита для всіх, незалежно від раси, статі, релігії, політичних поглядів. Це положення стало основою для інклюзії жінок, атлетів з інвалідністю, біженців.

– Солідарність – розподіл доходів від ігор між країнами, підтримка розвитку спорту в менш розвинених регіонах, створення Олімпійського комітету біженців.

– Природна справедливість – заборона допінгу, технологічного обману, фіксованих результатів.

– Повага до людської гідності – це сучасне формулювання, яке відображає етичний зсув у сторону прав людини, зокрема щодо ЛГБТК + атлетів або учасників із конфліктних зон.

Ці принципи не є абстрактними деклараціями – вони конкретизовані в Олімпійській хартії, яка є основним правовим документом олімпійського руху. Хартія, вперше затверджена в 1908 році, регулярно оновлюється (остання редакція – 2023 рік) і складається з трьох частин: основоположних принципів, правил та додатків. Вона визначає статус МОК як вищого органу, регулює процедури вибору місця проведення ігор, затверджує програму змагань, встановлює вимоги до членства та передбачає механізми вирішення спорів через Спортивний арбітражний суд у Лаусанні (CAS). Хартія також закріплює обов'язки національних олімпійських комітетів – зокрема, їхню автономію від урядів та зобов'язання дотримуватися універсальних цінностей. Критики вказують, що Хартія іноді суперечить сама собі: наприклад, вимога до країн-господарів забезпечувати свободу слова може вступати в конфлікт із місцевим законодавством, як це було у випадку з Китаєм у 2008 році. Проте сам факт існування такого документа дозволяє МОК виступати не лише як організатор ігор, а й як моральний арбітр у світовому спортивному просторі.

**3. Характеристика загальної структури міжнародної олімпійської системи.** Структура міжнародної олімпійської системи є трирівневою та функціонально розподіленою. На вершині перебуває Міжнародний олімпійський комітет (МОК) – некомерційна, незалежна організація, яка володіє виключними правами на використання олімпійських символів, термінології та ідей. МОК складається з 100+ членів, які обираються строком на 8 років, і приймає стратегічні рішення через засідання та виконавчий комітет. На другому рівні – міжнародні спортивні федерації (МСФ), які регулюють окремі види спорту (наприклад, ФІФА – футбол, ФІНА – водні види спорту). Вони відповідають за технічні правила, кваліфікацію атлетів, призначення суддів. Третій рівень – національні олімпійські комітети (НОК), які об'єднують спортивні федерації всередині країни та представляють її на міжнародній арені. У 2024 році діє 206 НОКів, що формально перевищує кількість держав-членів ООН – це відображає політичну гнучкість МОК (наприклад, Тайвань участь бере як «Китайський Тайбей»). Окрему роль відіграють континентальні асоціації НОКів (наприклад, Європейські Олімпійські комітети), які координують регіональні ігри (наприклад, Європейські ігри). Така структура дозволяє зберігати централізоване керівництво при одночасній децентралізації операцій.

**4. Важливим механізмом управління є Олімпійські конгреси** – загальні збори представників усіх суб'єктів олімпійського руху, які проводяться приблизно раз на 10–15 років. Перший конгрес відбувся в Парижі у 1894 році і став днем народження сучасного олімпійського руху. Наступні – у Льєжі (1905), Брюсселі (1906), Парижі (1914) – присвячувалися технічним питанням. Після довгої перерви (1930–1973) конгреси відновилися як форум стратегічного

планування. Наприклад, Віденський конгрес 1981 року офіційно визнав роль професіоналів у спорті, що зруйнувало міф про «чисте аматорство». Парижський конгрес 1994 року започаткував дискусії про етику, корупцію та статутні реформи. Найважливішим став Копенгагенський конгрес 2009 року, де понад 1 000 делегатів обговорили майбутнє ігор, що призвело до прийняття «Агенди 2020» у 2014 році. Конгреси не мають безпосередньої влади – їхні резолюції є рекомендаційними, – але вони формують ідеологічний напрямок руху, демонструючи здатність МОК до самооновлення. У добу глобальних криз (екологічних, політичних, епідемічних) роль конгресів як майданчиків діалогу стає ще важливішою.

Функціонування олімпійської системи базується на принципі субсидіарності: кожен рівень відповідає за те, що може зробити найефективніше. МОК не втручається в технічні деталі змагань – це сфера МСФ; не керує підготовкою атлетів – це завдання НОК. Проте МОК залишає за собою ключові повноваження:

- Вибір місця проведення ігор.
- Визначення олімпійської програми.
- Захист олімпійських символів (кільця, девіз “Citius, Altius, Fortius – Communiter”).
- Забезпечення фінансової стабільності через контракти з медіа та спонсорами.

Фінансова модель олімпійського руху також відображає цей баланс: приблизно 90% доходів МОК надходить від телеправ та топ-спонсорів (програма The Olympic Partner, або TOP), а 90% цих доходів реінвестується в спорт через розподіл між НОКами, МСФ та організаторами ігор. Це дозволяє МОК зберігати незалежність від урядів і водночас підтримувати глобальну мережу.

Таким чином, олімпійський спорт – це унікальна модель транснаціонального управління, яка поєднує ідеали гуманізму з реаліями глобальної політики. Його структура забезпечує стабільність, а принципи – моральний компас. Однак постійні кризи нагадують, що жодна інституція не може існувати в ізоляції від світу. Майбутнє олімпійського руху залежатиме від його здатності зберігати баланс між універсальністю та адаптивністю, між традицією та інновацією.

### **Питання для самоперевірки**

1. Які п'ять основних принципів лежать в основі олімпійського спорту, і як вони реалізуються на практиці? Наведіть приклади, коли принцип аполітичності або недискримінації був поставлений під загрозу, і як МОК на це реагував.

2. Чому Олімпійська хартія вважається «конституцією» олімпійського руху? Які ключові положення Хартії регулюють статус МОК, права національних комітетів та процедури проведення ігор?

3. Як трирівнева структура олімпійської системи (МОК – міжнародні федерації – національні комітети) забезпечує баланс між централізацією та децентралізацією? У чому полягає функціональний поділ обов'язків між цими рівнями?

4. Чому кількість національних олімпійських комітетів (206) перевищує кількість держав – членів ООН (193)? Як МОК вирішує політично чутливі питання, пов'язані з територіальною приналежністю (наприклад, Тайвань, Палестина, Косово)?

5. Яку роль відіграють Олімпійські конгреси у розвитку олімпійського руху? Поясніть, як рішення Копенгагенського конгресу 2009 року призвели до прийняття «Агенди 2020».

6. Як змінився погляд МОК на принцип аматорства від 1900-х до 1980-х років? Яке значення мав Віденський конгрес 1981 року для легалізації професіоналізму в олімпійському спорті?

7. Як фінансується олімпійський рух, і як забезпечується справедливий розподіл доходів? Поясніть роль програми TOP (The Olympic Partner) та механізмів солідарності між країнами.

8. Чи може МОК дійсно залишатися аполітичним у сучасному світі? Проаналізуйте випадки, коли Хартія була використана для введення санкцій (наприклад, проти Росії у 2018–2022 рр.), і чи це суперечить принципу нейтральності.

9. Як Спортивний арбітражний суд у Лаусанні (CAS) пов'язаний з Олімпійською хартією? У яких випадках спортсмени або федерації можуть оскаржити рішення МОК через CAS?

10. Чи є поточна структура олімпійської системи достатньо гнучкою для відповіді на сучасні глобальні виклики (кліматична криза, цифровізація, права людини)? Аргументуйте, чи потрібні радикальні реформи, чи достатньо поступового оновлення через конгреси та «Агенду 2020+5».